

PŘEDMLUVA

Když 1. května 1932 zemřel prof. Dr. Jan Loevenstein znamenalo to nejenom krutou ránu pro všechny, kdo znali vzácnou osobnost tohoto vědce, nýbrž i těžkou ztrátu pro naši národohospodářskou vědu, neboť odešel jí pracovník nad jiné zdatný a k tomu ještě v plném rozkvětu svých sil a uprostřed pilné práce.

Prof. Loevenstein byl členem tak zv. brněnské školy, jež se stala známou badáním v oboru noetiky svých vědních oborů. Sám pracoval po výtce na noetických problémech teleologického myšlení a jeho odvětví, myšlení národohospodářského. Četné hlasy, jež tak upřímně želely odchodu mladého vědce, projevíly lítost tím větší, že dílo prof. Loevensteina zůstalo prý de facto nedokončeným a kusým. Tak muselo se nutně zdátí tomu, kdo prohlédl dosavadní práce zemřelého. Šlo po většině o kratší studie a monografie z jednotlivých úseků národohospodářské noetiky, jež teprve slibovaly, že budou autorem spojeny a doplněny v jednotnou velkou staobu, která obsáhne všechny problémy teleologického a národohospodářského myšlení.

*

Prof. Loevenstein uveřejnil pouze dvě rozsáhlejší knihy a to „Cedulové bankovníctví ve Spojených státech severoamerických“ (v Knihovně Sborníku věd právních a státních, Praha 1915) a „Diagnosa a léčení světové krise“ (Orbis, Praha 1931). Právě tato díla nejsou však z nejplastnějšího oboru jeho vědeckého badání. V tomto

oboru, t. j. oboru národohospodářské noetiky, vydal prof. Loevenstein sice dosti velkou řadu prací, avšak, jak shora bylo řečeno, po většině menšího rozsahu.*) To souvisí se způsobem jeho vědecké práce právě na tomto poli. Jestliže byl prof. Loevenstein při všech svých pracích neobyčejně pečlivým, při pracích noetických, jimž nejvíce zasvětil svá badání, byla jeho pečlivost přímo úzkostlivá. Jako jeho žáci víme, jak znovu a znovu promýšlel problémy již zpracované, kolika úpravám a opravám podroboval hotové již texty, a jak dlouho trvalo než uznal i své kratší práce za relationě dokonale a předložil je veřejnosti. Jeho pracovna byla plna poznámek připravujících nová díla a plna nových textů nahrazujících texty starší, a i tyto nové texty bývaly znovu a znovu revidovány. Jedině tím jest vysvětliti poměrně menší žeň tištěných výsledků z nejpřínosnějšího oboru práce prof. Loevensteina.

Zato všechno, co bylo posléze uznáno způsobilým k tisku, nese pečeť neobyčejné zralosti a přesnosti a autor mohl převzít odpovědnost za každé slovo.

Tak postupoval zesnulý i při práci, jež měla shrnouti výsledky jeho badání v oboru noetiky v jednotnou konstrukci, v jedno velké a stěžejní dílo. Po rozsáhlé průpravě literární, zejména novém a novém studiu děl filosofických — při čemž jeho tvůrčí síla byla pobádána ještě k větší bedlivosti, seberevisi i rozmachu polemikami, jež byly vedeny o jeho novou konstrukci, jak se jevila v předběžně vydaných monografiích — připravoval již na podzim r. 1929 toto své dílo nejprve v jeho jednotlivých úsecích, z kterýchžto příprav vyšly některé

---

*) Práce tyto uvedeny jsou na konci této knihy v seznamu děl prof. Loevensteina. Z nich samostatně vyšla r. 1929 jako svazek „Sbírky spisů právnických a národohospodářských“ studie „O jednotnou konstrukci finanční vědy.“

jeho poslední monografie, a pak doplňoval dílo pomalu a pečlivě na úsecích dalších.

Nebýti vynořivšího se problému hospodářské krise, byl by prof. Loevenstein ještě před svou smrtí jistě dílo dokončil sám. Přerušil však svou práci o něm studiem ku knize „Diagnosa a léčení světové krise“ — neboť považoval za svou povinnost vědce přispěti svými poznatky lidstvu, jež octló se v krutých nesnázích světovou krisí. Nehledal svou knihou popularity, jak snad by se někdo domníval, a přes všechny úspěchy, jichž jeho bystrá kniha o krisi došla u nás i v cizině, přerušoval své práce noetické velmi nerad, jak jeho žáci dobře vědí, jakoby tušil, že mu na dokončení onoho noetického díla, kterého ze svého badání nejvíce si vážil, vyměřil osud již jen krátký čas.

A v první chvíli muselo se ne zcela zasvěcenému pozorovateli zdáti, že tato noetická práce nedojde již svého dokončení, bypši tragicky přerušena smrtí prof. Loevensteina. Než při nenahraditelné ztrátě všech těch možností, jež znamenal zesnulý pro naši vědu, přece aspoň jeho vrcholné dílo nemá zůstatí ztraceným. Nebyla bohudíky zcela pravdou domněnka, že jeho práce zůstala kusou. Jako žáci svého drahého učitele jsme věděli, že přípravy pro jeho stěžejní dílo byly — byf jen v hrubých rysech — ú p l n ě d o k o n ě e n y. Zbývalo pouze doplniti některé stručnější části díla a provésti celkovou formální úpravu. Vyhověli jsme proto s vděčností přání rodiny profesora Loevensteina, která s velkým pochopením a nelitujíc obětí rozhodla se vydati celou literární pozůstalost zesnulého vědce. Podjali jsme se díla s vědomím, že jistě by se našly síly zdatnější nás ku zdolání tak odpovědného a nesnadného úkolu. Leč na druhé straně mohli jsme pro tuto práci přinéstí rozsáhlou znalost intencí a duševní dílny našeho učitele, která pra-

menila z naší součinnosti jako jeho žáků s ním. A najmě přípravy pro stěžejní jeho dílo byly nám dobře známý a jeho obsah býval často předmětem našich rozhovorů. Tento přínos zaručoval, že budeme moci dílo připravit k tisku co nejpěrněji, v intencích autora samého, což vyrovnalo případný jiný handicap. Toto vědomí a vědomí povinnosti k dílu našeho učitele bylo nám vzpruhou a posilou v naší práci.

*

Práce naše nebyla snadná a vyžádala si více jak rok. Dříve ještě, než jsme mohli přistoupiti k redakci vlastního stěžejního díla, připravili jsme pro tisk některé dosud netištěné texty z literární pozůstalosti, jichž vydání bylo buď již autorem samým více méně připraveno, nebo u nichž si jejich aktualita žádala rychlého vydání. Poněvadž pak vydáním přítomné knihy jest dokončeno vydání celé literární pozůstalosti prof. Loevensteina, budiž nám dovoleno podati zde stručný přehled celého postupu.

Vydali jsme nejprve z literární pozůstalosti dvě knihy tištěné německy a to „Die Weltkrise, der Unterverbrauch und der Geldwert“ a „Grundprobleme der volkswirtschaftlichen Noetik“. Prvá kniha jest pouze německým překladem dvou prací prof. Loevensteina, již česky vydaných, kterýžto překlad připravil pro tisk profesor Loevenstein sám. Druhá obsahuje překlady dvou českých prací prof. Loevensteina a studii (Die Teleologischen Begriffe), zpracovanou sice podle české studie téhož jména, avšak rozsahem asi čtyřikrát větš, takže zde šlo už o práci de fakto novou. Šlo nám o splnění úmyslu zemřelého, aby jeho díla byla přístupná i německé odborné veřejnosti.

Dále jsme s laskavou pomocí prof. Mildschuha urychleně uveřejnili ve Sborníku věd právních a státních pro tisk připravenou studii „Reparace a krise“, neboť šlo o práci zvláště aktuální a časovou.

Kromě uvedených dvou knih a studie byl vydán překlad knihy prof. Loevensteina o světové krizi do angličtiny, který již za života zemřelého byl pořízen s velkou pečlivostí panem legačním radou Dr. Vladimírem Noskem. Kniha vyšla pod názvem „Capitalism at the cross - roads“.

Z přítomného díla vydali jsme již předem začátek jeho třetí knihy na laskavou výzvu prof. Mildschuha ve sborníku k sedmdesátinám prof. Horáčka, kam přislíbil přispěti prof. Loevenstein ještě za svého života.*)

*

Konečně hlavní dílo, které předkládáme veřejnosti touto knihou, vyžádalo se ještě značné úpravy. Jde však o dílo takového rázu, že nemohl mu býti na škodu žádný, i větší odklad, nýbrž naopak jedině na škodu mohlo by mu býti méně pečlivosti způsobené urychlením prací. Proto mohli jsme s dobrým svědomím ponechat vydání tohoto díla až na konec.

Jak bylo řečeno s počátku, připravil prof. Loevenstein sám již úplně v hrubých rysech dílo obsahující jeho úplnou konstrukci hospodářského smýšlení. Dle zacho- vaného schematu, jehož obsah nám jako jeho žákům byl dobře povědom, mělo mít dílo tři knihy. První měla obsahovati v podstatě práci „Teleologie jako způsob myšlení ve zvláštní soustavě pojmů“, kterážto práce vyšla jako přípravná monografie pro toto dílo v *Englišově Sborníku* r. 1931. Druhá kniha měla obsahovati teleolo-

---

*) „Poeta Horáčkovi“, Sborník věd právních a státních“, roč. XXXII., seš. 3—4.

gické pojmosloví a to dle rozšířeného německého textu, tak jak jsme jej vydali v „Grundprobleme der volkswirtschaftlichen Noetik“. Neboť původní česká studie téhož jména byla později značně rozšířena a propracována v německém textu proto, že prof. Loevenstein zamýšlel vydati ji zároveň česky a německy, při čemž připravoval nejprve text německý, jenž mu z technických důvodů skýtal více obtíží než text český, takže jej chtěl mítí hotový předem. Třetí kniha byla nazvána „Formální odvětví teleologického myšlení“ a text její byl z téhož důvodu pořízen německy. V této třetí knize podle připravovaného schematu měly býti umístěny v organické souvislosti také kapitoly o spoření a hospodářské hodnotě. Tyto kapitoly v německém textu nebyly a jak víme, chtěl prof. Loevenstein opětně použití svých monografií z těchto úseků svého badání, jak vyšly v Ročenkách právnické fakulty Masarykovy university („Spoření, jeho pojem a funkce hospodářská“ — Ročenka 1929, „Hodnota hospodářská (situační)“ — Ročenka 1930). Text sám nalezli jsme sice dle schematu skoro úplný, avšak skládal se z několika částí a vyžadoval podrobné revise a na mnoha místech i úpravy. Tak zvláště kapitola 7. („O zákonu maximálního relativního výnosu zvláště“) nevyskytovala se vůbec v textu na čisto psaném a byla nalezena v textu jiném a na jiném místě, nebyši ještě na čisto přepsána. Naprosto ošak scházel text kapitol o hodnotě směnné a dynamické, k jejichž textacím se prof. Loevenstein již nedostal.

Schema připravovaného díla a zároveň znalost těchto příprav dovolily nám, abychom práci připravili pro tisk přesně dle intencí, jež měl prof. Loevenstein. Německý text třetí knihy jsme přeložili do češtiny a k ostatním částem, t. j. pro prvou knihu i pro zmíněné kapitoly knihy třetí, použili jsme takřka v nezměněném znění —

jen po formální úpravě — textů dříve již vyšlých monografií. Víme ovšem určitě, že kdyby definicioní textaci prováděl prof. Loevenstein sám, byly by texty přípravných monografií podrobeny značnějším změnám, aby lépe zapadly do celkového rámce jednotného díla. Nám však nebylo možno provésti žádné podstatné změny kromě nejnútnejší úpravy, poněvadž pieta k práci zemřelého vyžadovala, aby vědecké veřejnosti bylo předloženo vše tak, jak to napsal prof. Loevenstein. Na druhé straně ovšem můžeme směle říci, že tím vědecká cena díla nedoznala žádné újmy, neboť texty předběžných monografií, třeba jsme je zachovali takřka nezměněny a výjimkou nepatrné a zcela formální úpravy, neruší nijak jednotný ráz díla. Prosíme, aby byla uznána tato naše povinnost piety a přesnosti a aby nám bylo prominuto, jestliže snad nebylo v důsledku toho docíleno nejpětší formální dokonalosti, pokud se týče naprosto jednoduše díla, již by sice byl jistě dosáhl autor sám, máje větší volnost, které nemají však již ti, kdo pouze pracovali na jeho literární pozůstalosti.

Jak již řečeno, naskýtal se při úpravě textu řada obtíží. Rukopisný text skládal se z mnoho částí, při jejich sbírání jsme musili bedlivě dbáti, aby byly použity texty mladší a nikoli starší, neboť i tyto jinak stejné texty se od sebe lišily. Některé části rukopisu bylo nám nutno teprve hledati — tak na př. zmíněný již text 7. kapitoly třetí knihy. Při hledání rukopisu vycházela nám rodina zemřelého se vzácnou ochotou a pomocí ostříc. Dále bylo nutno podrobiti veškeré texty revizi po stránce formální, převésti německé texty na bezvadné znění české, a konečně kapitoly o směnné a dynamické hodnotě rekonstruovati. Rekonstrukce sama nebyla by skýtal se tolik obtíží, poněvadž ze stále součinnosti s profesorem Loevensteinem bylo nám známo,

co kapitoly tyto měly obsahovati. Přece však nebyla tato rekonstrukce — provedená drem Hejduškem — zcela bez obtíží, protože ji chtěl provést co nejpěrněji, což, jak lze nahlédnouti, jest daleko těžší, nežli píše-li se věc pod vlastní zodpovědností.

Podářilo se nám však naléztí určité vodítko, jež zaručuje úplnou věrnost rekonstruovaných kapitol. Byly to poznámky prof. Loevensteina, mezi nimiž byly již zvláště uspořádány poznámky o těchto kapitolách. Poznámky byly místy dosti rozsáhlé a často již jasně naznačovaly znění příslušného textu. Dr. Hejdušek přidržel se směrnic těmito poznámkami naznačených co nejpřesněji a ačkoliv jest si vědom skrovnosti svých sil, může souditi, že text těchto kapitol zcela odpovídá tomu, jak by je byl asi podal prof. Loevenstein sám.

Podobně byla rekonstruována poslední kapitola III. knihy „Daná zásoba statků“ a „Závěr“. Při tom bylo jednak použito znalostí, jež jsme měli z úzké součinnosti se svým učitelem, jednak opět posloužily poznámky zesnulého. Rekonstrukci provedl i tu Dr. Hejdušek, jenž upravil teč text použitých monografií.

Tyto obtíže kromě nesnázi rázu čistě technického, a pak i různé vnější okolnosti, nás samých se týkající, jež nedovolovaly nám věnovati se výhradně jen tomuto našemu úkolu, způsobily, že se práce naše proti původnímu očekávání poněkud protáhla. Zato však jsme si vědomi toho, že jsme při redakci díla postupovali s největší pečlivostí, které jsme dle sil svých byli schopni.

*

Citace se v knize skoro nevyskytuje. I tu zachovali jsme intence prof. Loevensteina. Nese to s sebou ráz díla z oboru noetiky. Citace byla by buď příliš rozsáhlá, týkajíc se i základních děl filosofických vůbec, a zatě-

žovala by příliš text, aniž co řekla čtenáři nedosti znalému věci, kdežto naopak čtenář věci znalý přihlédně po výtce k myšlenkám autora samého. Zároveň jde o dílo — lze říci — na brázdě takřka nové, kde nebylo skoro předchůdců. Pokud tu byli a pokud má váhu upozornění na jich myšlenky, je v díle odkazů hojně. Jdeť skoro jediné o Liefmanna a Engliše.

Značnou potíž jsme měli s názvem knihy. Profesor Loevenstein měl připravené rukopisy a schema uloženy v obalu nesoucím název „Velká teleologie“. Název ten byl ovšem více registrační, než názvem v pravém slova smyslu. Nevystihuje též úplně obsahu díla a není ani zcela vhodný. Prof. Loevenstein byl by jej zcela určitě nahradil názvem jiným, definicioním. Nejprve jsme byli odhodláni dáti knize název nový. Poněvadž nám však nebylo bohužel přesně známo, jaký název chtěl zesnulý dílu dáti definicioně sám a nenašli jsme ničeho ani v jeho poznámkách, rozhodli jsme se posléze přece jen pro název, kterým byl označen souhrn přípravných textů. Název jest takto původní — a byl nebyl nejvhodnějším, byla zachována pieta k autoru. Proti zamýšleným názvům, jež by vystihovaly jen obsah díla (a jen takový název může voliti ten, kdo nemá autorovy volnosti), jest pak název „Velká teleologie“ stručnější a individuálnější. Připojili jsme k názvu také podtitul, aby více vyniklo, oč autor zejména usiloval. To nechť laskavě uváží ti, jež případně poněkud zarazí nezvyklý titul knihy.

*

Nechceme zde hodnotiti dílo svého učitele. My, jeho žáci, jsme přesvědčeni, že je jedním z největších výkonů na poli hospodářského myšlení, poli to pro vědu hospodářskou základní důležitosti. První kniha, obsahující předběžnou monografii „Teleologie jako způsob myšlení

(ve zvl. soustavě pojmů)" zůstane jistě navždy jedním z nejhlubších děl svého oboru. — Než, jak řečeno, není na nás, nýbrž na vědecké veřejnosti, aby dílo posoudila.

Všem, kdo nám byli při práci nápomocni, děkujeme co nejpořeleji. Zvláště musíme vyzvednouti největší pochopení rodiny zesnulého. Bez tohoto pochopení stěží bylo by vydání literární pozůstalosti prof. Loewensteina možné tak, jak se stalo.

Když jsme někdy museli překonávat nějakou nesnáz při své práci, toužili jsme, aby nám mohl náš drahý učitel poradit, pomoci. Ovšem marně. Viděli jsme při práci nové problémy, jež mají býti řešeny a k nimž myšlenky obsažené v tomto díle jsou klíčem, nové cesty, jichž toto dílo je prvou etapou. Když jsme postupovali těžce, věděli jsme, jak nekonečně lépe a snadněji prováděl by úpravu svého díla autor sám. Vše to připomínalo nám těžkou ztrátu, která stihla naši vědu předčasným odchodem našeho vzácného učitele. Jak velký a mohutný slib je toto dílo, tak velká je i bolest z vědomí toho, co mohlo býti a co není.

A proto naše povinnost k zesnulému, již jsme splnili vydáním jeho stěžejního díla, byla nám povinností sice nejkrásnější, ale zároveň nejbolestnější.

Kdo znal ušlechtilou osobnost našeho učitele, zachoval mu jistě přívětivou vzpomínku. Tato kniha má býti pomníkem jeho práce na poli vědy. Věříme, že zůstane jí trvalou ozdobou a stupněm, po němž kráčí lidské poznání výš. Tomu poznání sloužil zesnulý celým svým duchem a to nechť zůstane vzpomínkou na něho těm, kdo poznají jeho duši jen z tohoto díla.

Dr. Hejdušek.

Dr. Uhde.